

Соціальна робота

у вимірах партнерства і співпраці

Навчальний посібник

ЮРИНКОН ІНТЕР
Київ-2025

УДК 364-78(477)(072:075.8)
С73

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Військового інституту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Протокол № 2 від 17 жовтня 2024 р.)*

Рецензенти:

Оксана ОНИПЧЕНКО, докторка педагогічних наук, професорка;
Наталія ОЛЕКСЮК, докторка педагогічних наук, професорка;
Тетяна ФЕДОРЧЕНКО, докторка педагогічних наук, професорка

Координатори проекту:

Надія ЧЕРНУХА, Сергій ПЕТКОВ,
Марина ВАСИЛЬЄВА-ХАЛАТНИКОВА, Олена КУЗНЕЦОВА.

Укладачі: Бакуліна О. С., Беспалько А. О., Брусенко А. С., Васильєва-Халатникова М. О.,
Гук О. Ф., Деркач О. А., Джус О. А., Захаріна Т. І., Костенко Д. В., Красілова Ю. М.,
Кузнецова О. А., Малиновська Н. Л., Москаленко, А. М., Омельченко С. О., Петков С. В.,
Співак Я. О., Сургова С. Ю., Тернопільська В. І., Токарук Л. С., Удовенко Ю. М., Чернуха Н. М.,
Чубук Р. В., Файчук О. Л., Юрков А. В., Яковенко Д. С., Ястребов М. М.

Соціальна робота у вимірах партнерства і співпраці: навч. посіб. / за заг. ред. Надії Чер-
С73 нухи. Київ. Юрінком Інтер, 2025. 460 с.

ISBN 978-966-667-863-1

Навчальний посібник «Соціальна робота у вимірах партнерства і співпраці» розроблено на основі теорії системології та її складових – технологічного і контекстного підходу. Кожна тема складається з теоретичного та практичного блоків. Практичний блок містить проблемні питання, практичні завдання, тести тощо. Посібник написаний з урахуванням сучасних вимог до підготовки фахівців соціальної сфери для здійснення ефективної соціальної роботи, відповідного супроводу та партнерської взаємодії і співпраці.

Видання стане в пригоді фахівцям соціальної сфери, офіцерам соціального супроводу, здобувачам вищої освіти, аспірантам, а також науково-педагогічним працівникам.

УДК 364-78(477)(072:075.8)

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого Forest Stewardship Council®

ISBN 978-966-667-863-1

© Чернуха Н. М., Петков С. В. та ін., 2025
© Юрінком Інтер, 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	6
----------------	---

РОЗДІЛ 1. РОЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В СУСПІЛЬСТВІ

1.1. Місія соціальної роботи в контексті вимірів партнерства і співпраці сьогодення (Чернуха Н. М.).....	10
1.2. Соціалізація особистості: основні поняття, концепції, парадигми (Омельченко С. О.)	14
1.3. Теорія сучасної соціальної роботи (Тернопільська В. І.)	22
1.4. Історія соціальної роботи (Васильєва-Халатникова М. О.).....	36
1.5. Методологія соціальної роботи (Захаріна Т. І.).....	46
1.6. Зарубіжний досвід соціальної роботи (Брусенко А. С.).....	62
1.7. Інтегровані соціальні послуги у соціальній роботі (Чернуха Н. М.).....	70

РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

2.1. Етичні принципи та стандарти в соціальній роботі (Кузнецова О. А.).....	80
2.2. Методи, форми, технології соціальної роботи (Тернопільська В. І.).....	90
2.3. Соціально-педагогічна робота щодо запобігання та протидії жорсткому поведженню з дітьми (Удовенко Ю. М.).....	98
2.4. Супервізія у соціальній роботі (Тернопільська В. І.)	112
2.5. Менеджмент у соціальній роботі (Бакуліна О. С.).....	125
2.6. Технологія раннього втручання у соціальній роботі (Гук О. Ф.)	141
2.7. Соціальне партнерство у роботі з громадою (Чернуха Н. М.).....	150
2.8. Міжкультурна складова професійної підготовки фахівця соціальної роботи (Костенко Д. В.)	156
2.9. Ресоціалізація неповнолітніх засуджених (Красілова Ю. М.).....	165

РОЗДІЛ 3. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

3.1. Актуальні проблеми соціальної педагогіки (Чернуха Н. М., Васильєва-Халатникова М. О.)	178
3.2. Теорія і практика соціальної педагогіки (Токарук Л. С., Деркач О. А.)	183
3.3. Побудова кар'єри соціального педагога (Чернуха Н. М.).....	191
3.4. Зміст та структура діяльності соціального педагога в закладах освіти (Васильєва-Халатникова М. О.).....	199
3.5. Профорієнтаційна робота з категоріями населення, які потребують соціальної адаптації (Васильєва-Халатникова М. О.).....	217

3.6. Основи інклюзивної освіти та соціальної інклюзії (Токарук Л. С., Ястребов М. М.).....	230
3.7. Гендер як вектор соціально-педагогічної діяльності (Красілова Ю. М.).....	237
3.8. Проектна діяльність соціального педагога (Чернуха Н. М., Васильєва-Халатникова М. О.).....	248
3.9. Кроскультурна компетентність соціального педагога (Москаленко А. М.).....	256
3.10. Основи соціально-педагогічної діяльності (Удовенко Ю. М.).....	267

РОЗДІЛ 4. СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ

4.1. Населення як об'єкт соціального забезпечення (Тернопільська В. І.).....	276
4.2. Сутність і напрями здійснення соціального забезпечення (Тернопільська В. І.).....	286
4.3. Соціальні ризики як підстава виникнення в особи права на соціальне забезпечення (Тернопільська В. І.).....	297
4.4. Система соціального страхування як вид соціального забезпечення (Тернопільська В. І.).....	310
4.5. Економічна сутність, принципи соціального страхування (Омельченко С. О., Співак Я. О.).....	327
4.6. Державне регулювання соціального страхування, напрями вдосконалення в Україні (Співак Я. О.).....	333
4.7. Соціальні пільги як вид соціального забезпечення (Тернопільська В. І.).....	339

РОЗДІЛ 5. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА І РЕАБІЛІТАЦІЯ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

5.1. Соціальна політика: історичний, теоретичний та практичний аспекти (Малиновська Н. Л.).....	350
5.2. Соціальна і педагогічна психологія в контексті професійної діяльності соціальної роботи (Чубук Р. В.).....	357
5.3. Гендерні аспекти діяльності соціального працівника (Файчук О. Л.).....	366
5.4. Соціально-психологічний контекст професійної підготовки майбутніх соціальних працівників (Чубук Р. В.).....	375
5.5. Корекційно-педагогічна допомога дітям з порушеннями розвитку (Сургова С. Ю.).....	383
5.6. Соціально-психологічне консультування як складова професійної діяльності соціального працівника (Кузнецова О. А.).....	395

**РОЗДІЛ 6. СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ**

6.1. Гарантії держави щодо соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей (Петков С. В., Джус О. А.).....	406
6.2. Система законодавства України в сфері соціально-правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей (Петков С. В., Юрков А. В.)	417
6.3. Система забезпечення соціально-правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей (Джус О. А., Яковенко Д. С.)	426
6.4. Організація соціально-правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей (Беспалько А. О., Джус О. А.)	438
6.5. Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей у Збройних Силах України (Беспалько А. О., Юрков А. В.).....	448
ІНФОРМАЦІЯ ПРО УКЛАДАЧІВ	458

ПЕРЕДМОВА

Реалії українського суспільства істотно впливають на життя кожної людини, орієнтуючи на постійне особистісне та професійне самовизначення, відстоювання своїх переконань, загально визнаних цінностей. Відповідно, саме соціальна сфера та соціальна робота наразі виступають базисом існування та розвитку громад, успішної життєвої та професійної самореалізації кожної людини.

У розв'язанні теоретичних і практичних проблем сьогодення провідне місце належить дисциплінам соціального спрямування, які мають вирішальне значення у професійній підготовці майбутніх фахівців соціальної сфери. Соціалізаційні виклики часу орієнтують на якісну професійну співпрацю та партнерство у професійній діяльності фахівців групи професій «людина – людина». Окреслені реалії зумовлюють необхідність наукового пошуку у сфері оновлення й удосконалення змісту підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) і другого (магістерського) освітньо-кваліфікаційних рівнів для соціальної сфери.

Навчальний посібник є результатом партнерства і співпраці між кафедрами Київського національного університету імені Тараса Шевченка (кафедра соціальної реабілітації та соціальної педагогіки факультету психології, кафедра соціальної роботи в військах (силах) військового факультету соціальних та поведінкових наук Військового інституту); Чорноморського національного університету імені Петра Могили (кафедра соціальної роботи, управління і педагогіки); Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (кафедра соціальної освіти та соціальної роботи), ДВНЗ «Донбаського державного педагогічного університету» (кафедра соціальної роботи).

Посібник створено на основі системного аналізу соціально-педагогічних, соціально-економічних явищ у вимірах партнерства і співпраці і є спробою колективу укладачів міжвузівської проектної групи сформувати орієнтири, які є пріоритетними для вищої школи щодо підготовки фахівців соціальної сфери.

Укладачі посібника достатньою мірою усвідомлюють значення теоретичних ідей, законів, закономірностей, які становлять базу для практичного досвіду у соціальній сфері, відповідно до положень Закону України «Про вищу освіту» (2017), Закону України «Про соціальні послуги» (2019), Стандарту вищої освіти за спеціальністю: 231 «Соціальна робота» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Державного Стандарту вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для другого (магістерського) рівня вищої освіти, Стандарту вищої освіти за спеціальністю 232 «Соціальне забезпечення» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти; Стандарту вищої освіти за спеціальністю 232 «Соціальне забезпечення» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

професійного стандарту офіцера тактичного рівня Збройних Сил України «Соціальна робота у військах (силах)».

Кожен розділ посібника складається з теоретичного і практичного блоків. До практичного блоку віднесено практичні завдання різного рівня складності. Опрацьовуючи завдання, здобувачі вищої освіти вчать аналізувати, моделювати, конструювати, організовувати свою освітньо-професійну діяльність. Колектив укладачів бере до уваги сучасні реалії, соціалізаційні виклики сьогодення, когнітивні особливості сучасної студентської молоді, якій властиве здебільшого «кліпове мислення», здатність сприймати світ через короткі яскраві образи. Саме тому теоретичний матеріал узагальнюється схемами, таблицями, які видаються важливими за логічно-послідовними розлогими описами.